

Inkoop van e-books door de Openbare Bibliotheken en de Koninklijke Bibliotheek

Memo over een gezamenlijke aanpak door KB, VOB en BNL
- Samenvatting voor bibliotheken

Inleiding

E-books horen thuis in het dienstenpakket van de bibliotheek; daarover is branchebreed overeenstemming, ook met de uitgeversorganisaties. Voor het uitlenen van e-books is echter geen wettelijk kader: een e-book wordt wettelijk momenteel beschouwd als een dienst in Nederland en is daarmee geen boek. Derhalve is de bibliotheek-exceptie in de huidige Auteurswet en het Leenrecht niet van toepassing. De openbare bibliotheken (i.c. de VOB Inkoopcommissie) maken daarom vooralsnog op individuele basis afspraken met uitgevers¹. In opdracht van de VOB Inkoopcommissie (VIC) zal Stichting Bibliotheek.nl de onderhandelingen met de uitgevers voor haar rekening nemen.

Naast de openbare bibliotheken koopt ook de Koninklijke Bibliotheek rechten en titels in van uitgevers. Om duidelijkheid te brengen in de verhoudingen waaronder de twee organisaties Bibliotheek.nl (BNL) en de Koninklijke Bibliotheek (KB) digitale content inkopen en eventueel digitaliseren, is deze memo opgesteld.

Dit document beslaat de periode 2013 en 2014: de aanlooperperiode naar de nieuwe Bibliotheekwet, waarvan de beoogde startdatum 1 januari 2015 is. Na 1 januari 2015 is de KB verantwoordelijk voor de uitvoering van de inkoop. De in het document beschreven uitgangspunten zijn op 13 juni 2013 goedgekeurd door de Algemene Ledenvergadering van de VOB. Vanaf januari 2014 heeft BNL binnen de landelijke digitale infrastructuur een basis aan onderliggende diensten beschikbaar om het uitlenen van rechtendragende e-books mogelijk te maken².

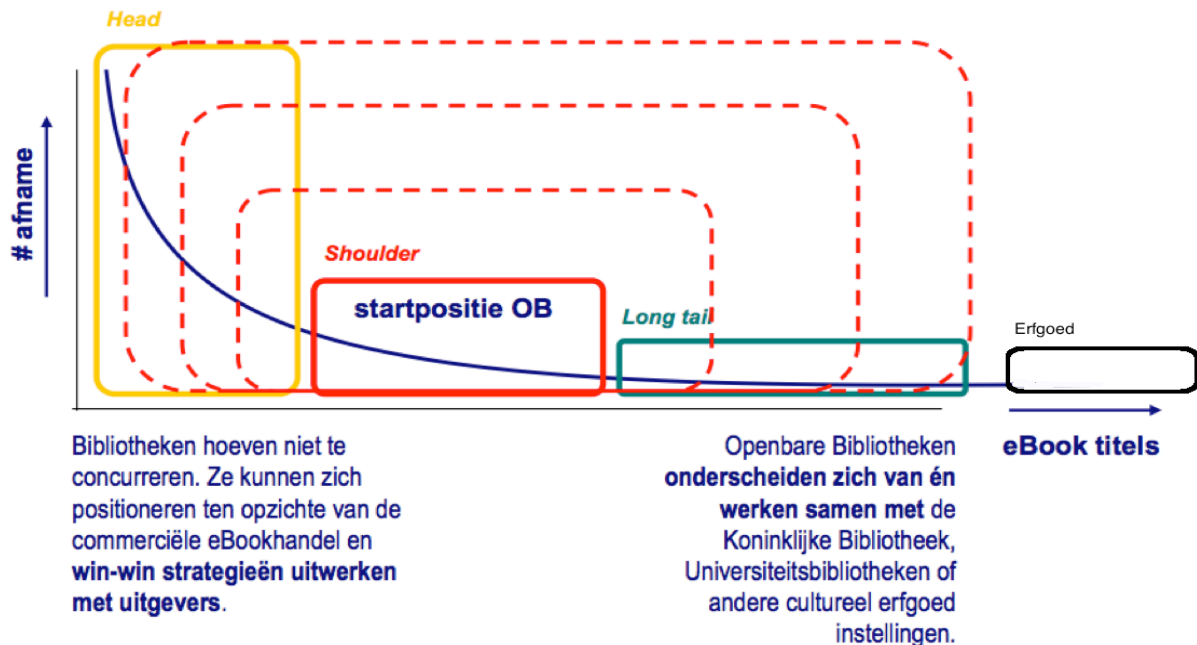
In deze memo wordt eerst de uitwerking van de beoogde inkoopmodellen (head, shoulder, long tail, erfgoed domein) beschreven. Daarna wordt de wijze van aanbieden van e-books aan leden van de bibliotheek toegelicht.

¹ Overall waar 'uitgevers' staat, kan ook gelezen worden: 'uitgever en/of rechthebbende'.

² Het aanbieden van e-books in een tijdelijke campagne of afwijkende formule wordt in dit voorstel buiten beschouwing gelaten, evenals het aanbieden van rechtenvrije e-books.

1. Uitwerking van de beoogde inkoopmodellen

Uitgangspunt voor de inkoopmodellen van de openbare bibliotheek is een verbinding te vinden tussen het commerciële model van de uitgevers en de boekhandel enerzijds en een breed en laagdrempelig aanbod door de bibliotheken anderzijds. Daarom is gekozen om de inkoop te laten verlopen via vier modellen: head, shoulder, long tail en erfgoed domein. (Zie de grafiek hieronder en de verdere uitwerking en uitleg in dit document).

Belangrijke randvoorwaarden bij de inkoop via deze modellen zijn:

- De modellen gaan alleen op als de uitgever een digitaal exemplaar van het werk heeft.
- Inkoop volgens deze modellen gaat alleen op voor titels die zijn uitgegeven / verschenen na 1995 en nog in commerce zijn. Titels zijn in commerce als ze leverbaar zijn via het Centraal Boekhuis.
- De KB heeft de lead bij de inkoop en digitalisering van titels die zijn verschenen voor 1995; het zogenaamde erfgoed domein. Deze titels zijn grotendeels out of commerce. Het jaartal schuift mee met een periode van 'Negentien jaar of ouder'.
- De openbare bibliotheken - in deze vertegenwoordigd door de VIC - en de KB werken samen om te komen tot een beschikbaarstelling in de openbare bibliotheek van de titels in het erfgoed domein die nog in commerce zijn. Dit zal geschieden na toestemming van de rechthebbenden om de titel beschikbaar te maken (via één van de drie andere modellen) voor de openbare bibliotheek.
- In commerce boeken uit het erfgoed domein kunnen via het inkoopmodel van de long tail of een ander model worden behandeld; omgekeerd kunnen out of commerce boeken van na 1995 als erfgoed domein worden behandeld.
- Voor titels die tot het publieke domein behoren wordt geen vergoeding betaald.

Het head model lijkt het meest op het commerciële model van de uitgevers en via het long tail model wordt een breed en laagdrempelig aanbod op termijn gerealiseerd voor de bibliotheken en hun leden. Als startpunt voor het uitlenen van e-books wordt gekozen voor "het midden": de shoulder titels. Dat sluit niet uit dat er geen titels uit het recente head segment of de wat oudere long tail opgenomen worden in het e-bookbestand, maar de nadruk zal in aanvang vooral liggen op het shoulder segment omdat:

- Dit is een segment waar relatief veel aanbod is (de afgelopen jaren zijn van bijna alle titels ook e-books geproduceerd).
- Binnen deze categorie boeken zijn meer mogelijkheden om goede afspraken te maken met uitgevers, aangezien de eerste periode met de grootste omzet al geweest is.

- De verwachting is dat door te starten met de shoulder titels de kans op weerstand vanuit de markt (zoals de boekhandel) lager is.
- Hier zit de meeste synergie in de samenwerking met uitgevers.

Desalniettemin is de uitbouw naar de drie segmenten wel vanaf het begin meegenomen in de uitwerking van het e-bookplusspakket. Bij de lancering van het e-bookplatform (januari 2014) waren dan ook 2.500 shoulder titels en 2.500 long tail titels beschikbaar.

Voorwaarden bij inkoop

De voorwaarden die de VIC wenst te hanteren bij de inkoop zijn als volgt:

Algemeen

- De uitgever bepaalt in beginsel in welk segment het e-book wordt aangeboden.
- Op termijn moet dit gestandaardiseerd (en zelfs geautomatiseerd) worden op basis van nader overeen te komen criteria zoals leeftijd, populariteit en/of gebruik.
- BNL bepaalt in opdracht van de VIC of de afname plaatsvindt onder de door de uitgever voorgestelde condities en zal daar per uitgever en zelfs per titel over onderhandelen binnen dit door de VIC en KB opgestelde raamwerk (en beschikbaar gestelde budget door de VIC).
- Een uitlening heeft plaatsgevonden nadat 10% van het e-book is gelezen (dit wordt in de loop van 2015 technisch ondersteund)³. Na afloop van de afgesproken uitleentermijn kan het e-book opnieuw geleend worden.
- De uitgever levert bij iedere titel een preview aan en bepaalt zelf wat de inhoud is en hoe omvangrijk de preview is. Deze dienstverlening is nog niet volledig operationeel. De bibliotheken vragen een omvang van minimaal 10% van het totale e-book. Deze preview is dan door alle bibliothekleden en niet-leden die gebruik maken van de bibliotheek kosteloos en onbeperkt in te zien.
- Alle e-books kunnen als volgt worden aangeboden - de uitgever bepaalt op welke manier het boek beschikbaar is:
 - Streamen
Streamen is het online aanbieden van e-books d.m.v. een internetverbinding. De publicatie wordt niet op enig device opgeslagen; het device moet dus een internetverbinding hebben zodat de gebruiker kan lezen. Onder streaming valt in deze overeenkomst ook het aanbieden van het e-book voorzien van watermerkbeveiliging binnen een app op een mobiel device. In deze vorm hoeft de gebruiker niet continu online te zijn. Het e-book verdwijnt na afloop van de uitleentermijn uit de betreffende app.
 - Downloaden
Bij downloaden wordt een boek gedownload op een e-reader of computer. Het bestand wordt beveiligd middels Adobe DRM. De Adobe DRM zorgt ervoor dat het e-book na verloop van de uitleenperiode niet meer toegankelijk is.

Richtlijn, geen recht

De inkoopvoorwaarden reflecteren een beleid en zijn bedoeld als richtlijn: er kunnen op geen enkele wijze rechten aan ontleend worden. BNL en KB behouden zich in samenspraak met de VIC nadrukkelijk het recht voor de inkoopvoorwaarden te wijzigen of daar in individuele gevallen vanaf te wijken. Dit geldt ook voor het uitvoeren van e-book gerelateerde campagnes en/of pilots.

³ Die 10% gratis toegang kan ook via de KB gebruikt worden voor toegang in de vorm van snippets voor onderzoekers, waarvan het totaal binnen deze 10% blijft. (Dit zou met de uitgevers verder onderhandeld moeten worden.)

2. Wijze van aanbieden van e-books aan leden

Het uitlenen van e-books binnen de bibliotheekbranche zal plaatsvinden via de Nationale Bibliotheekcatalogus (NBC+) en een daaraan gekoppeld e-bookplatform (beschikbaar sinds januari 2014).

Algemeen

- Een uitlening heeft plaatsgevonden nadat 10% van het e-book is gelezen (zodra dit technisch gerealiseerd is).
- E-books kunnen als stream en/of als download worden aangeboden, afhankelijk van met uitgevers gemaakte afspraken.
- Uitlenen van e-books vanuit het reguliere aanbod vindt alleen plaats aan basis-leden en afnemers van een e-bookpluspakket. Een e-bookpluspakket komt bovenop een basis-lidmaatschap.

Head titels

- Deze titels kunnen in aanvang alleen onder de voorwaarden van de shoulder titels worden aangeboden.
- Met uitgevers die dit willen zullen maatwerk-afspraken gemaakt worden.
- In de tweede helft van 2014 wordt het aanbieden van head titels uitgewerkt, inclusief afname door en afrekenen met bibliotheekleden.

Shoulder titels

- Bibliotheekleden kunnen zich (vooralsnog uitsluitend) online inschrijven via een BNL-widget op de lokale website of op Bibliotheek.nl voor afname van het e-bookpluspakket.
- De kosten voor een e-bookpluspakket zijn € 20,- per pakket (voor 12 maanden) en loopt qua looptijd in aanvang *niet* (per se) gelijk aan het basis-lidmaatschap. Verlenging van het e-bookpluspakket wordt centraal aangeboden door BNL, namens de betreffende bibliotheek waar de afnemer lid is.
- De incassering van deze gelden verloopt ook centraal via BNL. De netto-inkomsten worden op basis van nacalculatie zo spoedig mogelijk door BNL periodiek uitgekeerd aan de bibliotheek waar het betreffende lid het e-bookpluspakket heeft afgenomen. De administratieve voorwaarden hiervoor zullen tussen VOB en BNL nader vastgelegd worden.
- De marge om te komen tot de netto-inkomsten betreft alle kosten die samenhangen met het uitlenen van e-books zoals: transactiekosten (betaling online afname door lid, verslaglegging en facturatie aan de uitgever indien van toepassing), dataverkeer, beveiliging (DRM en/of watermerken indien van toepassing), beheerkosten bij distributeurs (zoals Centraal Boekhuis), etc. De kosten voor de benodigde infrastructuur, direct gerelateerd aan het leveren van e-books aan de kant van de aangesloten bibliotheken, en het beheer daarvan, zijn voor rekening van BNL.
- Het e-bookpluspakket geeft een bibliotheeklid toegang tot een bestand van naar verwachting in aanvang ca. 2.500 e-booktitels. Dit bestand zal in de loop der tijd verder worden uitgebreid.
- Een bibliotheeklid kan binnen het shoulder segment 18 e-books per jaar lezen.
- Iedere titel is 3 weken beschikbaar. Na afloop van deze uitleentermijn kan het e-book opnieuw geleend worden.
- Titels kunnen tegelijkertijd geleend worden, echter: het totaal aantal te lenen e-books blijft 18 stuks. Uitbreiding van het aantal titels binnen het e-bookpluspakket is vooralsnog niet mogelijk.

Long tail titels

- De titels die geacquireerd worden binnen deze categorie zijn beschikbaar voor alle bibliotheekleden (jeugd en volwassenen).
- Het aantal e-books in deze categorie is in aanvang ca. 2.500 titels. Dit bestand zal in de loop der tijd verder worden uitgebreid.
- Een bibliotheeklid kan in aanvang een ongelimiteerd aantal e-books per jaar lezen.
- Iedere titel is 3 weken beschikbaar. Na afloop van deze uitleentermijn kan het e-book opnieuw geleend worden.
- Titels kunnen tegelijkertijd geleend worden.

Binnen de 'Mijn Bibliotheek'-omgeving (na inlog door leden) kunnen e-books op een boekenplank geplaatst worden in een persoonlijke bibliotheek met 'gelezen' en 'nog te lezen' titels.

Met uitgevers en boekverkopers wordt overleg gevoerd over de mogelijkheden van het aanbieden van een koop-optie (feitelijk: permanente licentie) bij e-books in alle categorieën.

Jeugdleden

Het uitlenen van e-books aan jeugdleden vraagt speciale aandacht. De nieuwe Bibliotheekwet beoogt een contributievrijstelling en -korting voor deze groep te stimuleren. Bij kinderboeken tot ca. 14 jaar is dat inhoudelijk goed te sturen. Volwassenliteratuur voor jongeren zou echter ook via een "grijs" circuit (meelezende ouders) gratis beschikbaar kunnen komen.

In de loop van 2014 zal definitief bekend worden wat de voorwaarden zijn voor het jeugdlidmaatschap en hoe dit ingevuld kan worden met e-books. Dan zullen ook de NBC+ en haar bijbehorende e-bookplatform geschikt gemaakt kunnen worden voor jeugdtitels in het shoulder (en later head) segment.